

**Островська Каріна Володимирівна,**  
*доцент, заслужений працівник культури України,  
завідувач кафедри народної хореографії  
Харківської державної академії культури, Харків*

## **РОЗВИТОК АМАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ ХАРКІВЩИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.**

На сьогодні аматорська хореографічна діяльність активно розвивається, про що свідчить наявність великої кількості танцювальних колективів, проте ансамблів народного танцю з плином часу стає все менше через активні глобалізаційні процеси та розвиток масової культури. Але ж саме народно-сценічний танець зберігає багатовікові фольклорні надбання українського народу, його автентичну культуру, національну самобутність. Крім того, аматорське хореографічне мистецтво завжди було важливою ланкою у сфері хореографічної освіти та культури України, зокрема Харківщини, оскільки творча самодіяльність є підґрунтям професійної майстерності.

Дослідженням аматорського хореографічного мистецтва займалися багато теоретиків та практиків: Л. Андрощук, Т. Благова, І. Гутник, С. Качуринець, Б. Колногузенко, А. Коник, О. Лиманська, Т. Луговенко, Г. Настюков, А. Підлипський, Л. Пригода, С. Роботько, А. Тараканова та ін., проте розвиток харківської хореографічної самодіяльності у сфері народно-сценічного танцю практично не досліджений, що зумовлює необхідність вивчення зазначеної проблеми.

Друга половина ХХ ст. позначилася суттєвим розвитком аматорського хореографічного руху в Харкові, особливо у сфері народно-сценічного танцю. Про це свідчить активна творча діяльність і затребуваність таких колективів, як «Жайворонок», «Буревісник» та «Квітка», репертуар яких створювався одними з найдосвідченіших балетмейстерів Харківщини та репрезентувався на високому виконавському рівні.

Ансамбль «Жайворонок» розпочав свою творчу діяльність у перші післявоєнні роки під керівництвом В. Михайлова на базі Палацу культури залізничників, проте отримав визнання лише після того, як у 1981 р. його очолив Б. Колногузенко, котрий зберіг та покращив номери на матеріалі народного танцю, виокремив із репертуару фрагменти оперет, класичні та естрадні номери і переорієнтував роботу колективу на народно-сценічний танець, створив динамічну, яскраву та різноманітну концертну програму, завдяки чому «Жайворонок» став затребуваним дитячим колективом. Ансамбль незабаром посів лідируючі позиції у місті та республіці, став учасником значущих заходів, переможцем творчих конкурсів серед установ культури залізниць СРСР. «Жайворонок» брав участь у святкуванні завершення будівництва Байкало-Амурської

магістралі (1984), у роботі агітпотягу «Комсомольська правда» (1986), у спецрейсі агіттеплохода «Корчагинець», присвяченому 42-й річниці звільнення Курильських островів та Південного Сахаліну від японських загарбників. Міжнародну славу ансамблю принесли творчі подорожі до Польщі та Франції, концерти перед делегаціями з Австрії, Англії, Болгарії, НДР, Польщі, США, ФРН, Чехословаччини, Швеції; участь у гала-концертах у межах фестивалю Індії в СРСР; в Іграх доброї волі в Сієтлі (США) у 1990 р. [2, 3–4; 2, 39–48].

Основу репертуару «Жайворонка» переважно становили номери українського народного танцю центральних областей України – «Україна моя! Україна!», «Парубоцькі жарти», «Веснянка», «Весняні заручини», «Пісня жайворонка», «Святковий гопак», «На галявині», а також молдавські, литовські, російські танці, які демонстрували цікавий балетмейстерський задум, мали глибокий зміст. Б. Колногузенко намагався не копіювати зразки найпопулярніших на той час привітальних композицій, гопаків, кадрилих, березнянок, лявоніх, а створювати власні хореографічні постановки з цікавим сюжетом, різноманітним хореографічним текстом, яскравими персонажами, що було його неповторним балетмейстерським почерком.

Ансамбль народного танцю «Буревісник» був створений В. Саболтою у 1968 р. при Палаці культури Харківського тракторного заводу імені С. Орджонікідзе. У 1973 р. колектив отримав почесне звання «Народний художній колектив». Найактивніша діяльність ансамблю прийшла на 1974–1991 рр., коли його очолював П. Межубовський, котрий фактично сформував слобожанську танцювальну культуру, а «Буревісник» став визнаним не тільки в Харкові, але і на території колишньої УРСР, почав брати участь у всіх всесоюзних заходах. Серед найкращих номерів, створених П. Межубовським, – «Святова Слобідська» та «Троїста лагідна» (або «Погулянки»), які до сьогодні є візитною карткою Слобожанського краю. Взагалі переважна більшість номерів була створена на основі слобожанської культури, проте були й танці західних, східних, центральних регіонів України, а також народів світу [1].

Високий рівень балетмейстерської та виконавської майстерності дозволив «Буревіснику» стати володарем золотих медалей, переможцем і лауреатом Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів та фестивалів. Крім того, колектив брав участь у Днях культури України в Білорусі, Азербайджані, Франції, Іспанії; у культурних програмах Олімпіади-80 та Ігор доброї волі; у складі делегації міста й області представляв українське мистецтво у США в місті-побратимі Харкова – Цинцинатті; був фіналістом I, II і III Всеукраїнських фестивалів-конкурсів народної хореографії імені Павла Вірського; переможцем, лауреатом, дипломантом міжнародних фестивалів і конкурсів народної хореографії у Франції, Бельгії, Люксембурзі, Польщі, Італії, Іспанії, Сомалі, Ємені, Болгарії, Чехії, Латвії, Естонії, Білорусі, Росії. Після П. Межубовського «Буревісник» очолювали В. Польшин, І. Животченко,

сьогодні – К. Тюрне, проте основу репертуару й досі становлять номери П. Межубовського.

Ще один колектив народного танцю, який представляв хореографічне мистецтво Харкова минулого століття на гідному рівні, – ансамбль танцю «Квітка», створений при Палаці культури ХЕМЗ у 1951 р. та очолений заслуженою артисткою УРСР О. Борисовою, яка за рік сформувала насичений розмаїтий репертуар – «Колгоспне весілля», «Зустрічі на сільськогосподарській виставці», «Дзвени, наша молодість», «Повстання на панцернику», «Потьомкін», «Бойова юність», «Пори року» та ін., – з яким колектив отримав перші перемоги на оглядах художньої самодіяльності та перші нагороди. Ансамбль брав участь у святкуванні 300-річчя возз'єднання України з Росією (Київ, 1954); здобув бронзову медаль і завоював звання лауреата Всесоюзного конкурсу на VI Всесвітньому фестивалі молоді і студентів (Москва, 1957); під час проведення Декади української літератури й мистецтва в Москві Указом Президії Верховної Ради СРСР керівник танцювального колективу Палацу культури ХЕМЗу О. Борисова і солістка О. Гончарова були нагороджені медалями «За трудову відзнаку». Ця урядова нагорода надихнула самодіяльних артистів на нові пошуки у створенні правдивих образів, яскравих хореографічних малюнків, мотивів, тем.

У 1963–1978 рр. «Квітку» очолював заслужений діяч мистецтв України В. Михайлов. Балетмейстер особливу увагу приділяв розробці кожного номера, довго готувався до постановки, вивчаючи суміжні види мистецтв, та виношував її задум, прискіпливо підбирав музичний матеріал, довго розробляв композиції окремих картин та хореографічних мізансцен, уточнював та вдосконалював хореографічний текст. Від виконавців В. Михайлов завжди вимагав не зовнішнього, поверхневого ефекту, а домагався технічно складного руху навіть там, де можна було обійтися простим, тому його хореографічні твори відрізнялися високим художнім та виконавським рівнем [4].

Роботи В. Михайлова були насичені цікавими образами, яскраво відтворювали дійсність, демонстрували дбайливе ставлення до національної культури та історії. Хореографічні композиції «На Січі Запорізькій», «Червона калина», «На дніпровських кручах» втілювали героїзм та завзяття українського народу, «Привітання» – щедрість природи, «Вінок Дунаю» на українські, молдавські, угорські та румунські мелодії – дружбу братніх народів.

За період творчої діяльності В. Михайлова ансамбль «Квітка» постійно брав участь в урочистих вечорах міста і країни, неодноразово представляв Україну на ВДНГ, мав успіх у Москві на Днях української культури, давав концерти в містах братніх республік, за кордоном, зокрема в Італії та Японії. До 100-річчя від дня народження В. Леніна керівник створив велику хореографічну композицію «Ми ковалі», в якій було відтворено спадкоємність поколінь, трудові подвиги людей; до 50-річчя освіти СРСР ансамбль репрезентував нові танці: «Трійка-птиця», «Веснянка» та велику хореографічну композицію «Все це зветься Росією» на тему дружби та

єдності народів. Така радянська спрямованість на той час була вельми затребуваною і високо цінувалася керівництвом СРСР та глядачами. Підтвердженням високого мистецького рівня «Квітки» були її нагороди: шість золотих медалей всесоюзних і республіканських оглядів у Москві, срібна медаль VI Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Москві, безліч Почесних грамот. Шість учасників мали урядові нагороди – медалі «За доблесну працю», а В. Михайлов – «За трудову доблесть» [3].

Після В. Михайлова колектив очолювали М. Рябін (1978–1983 рр.) та заслужений працівник культури Ю. Буркут (1983 – середина 1990-х рр.).

Отже, зважаючи на плідну творчу діяльність провідних аматорських колективів Харківщини – «Буревісника», «Жайворонка» та «Квітки», можна стверджувати, що у другій половині XX ст. самодіяльне мистецтво народно-сценічного танцю мало високий художній рівень, було гідно презентоване як у країнах колишнього СРСР, так і за кордоном. Зазначені колективи залишили вагомий слід у культурній хореографічній спадщині Харкова та України, а їхні творчі здобутки слугуватимуть істотним матеріалом для подальшої творчої самореалізації наступників, сприятимуть збереженню фольклорних традицій Слобожанщини, безперервному розвитку хореографічного мистецтва та культури всього українського народу.

#### Список посилань

1. Буревестник. URL : <http://brv1968.com> (дата звернення: 29.03.2019).
2. Колногузенко Б. Н. Основы руководства и постановочной работы в самодеятельном ансамбле народного танца : метод. рек. Харьк. обл. творч. производств. об-ние «ДИАРТ». Харьков, 1990. 57 с.
3. Танец не кончается : из опыта работы самодеят. анс. танца «Квитка» ДК ХЭМЗ. Харьков, 1972. 3 с.
4. Хореографічний колектив Палацу культури ХЕМЗ : Ювілейна програма. Харків, 1961. 2 с.

**Литвиненко Віктор Андрійович,**  
*кандидат мистецтвознавства, старший викладач  
кафедри хореографічного мистецтва  
Київського національного університету  
культури і мистецтв, Київ*

#### **ТЕАТР ТАНЦЮ ПАВЛА ВІРСЬКОГО: ЗДІЙСНЕННЯ МРІЯ ВСЬОГО ТВОРЧОГО ЖИТТЯ**

У XX столітті відчутний внесок у становлення народно-хореографічного мистецтва зробила ціла плеяда балетмейстерів, імена